

”Löften” fångar barnens perspektiv
på konflikten i Mellanöstern:

När masken faller av

AV ANITA GOLDMAN

En dag när jag skulle gå och handla i den lilla speceriaffären i byn Ein Karem i Jerusalem, där jag bodde under femton år, möttes jag på huvudgatan av en brasa. Det var grannarna som antänt den och grannbarnen sprang upphetsade omkring den och skrek och tjoade. Det som brann var deras tv-apparat. Pappa och mamma hade bestämt att tv:n var ogudaktig och skulle ut. Men det räckte tydligen inte med att kasta den på sophögen, utan den måste brännas upp, så att minnet av detta skulle etsa sig fast i barnens minne. Eller så att ogudaktiga grannar likt jag, skulle bli varse vårt syndiga leverne.

Grannarna hade sex osnutna barn, pojkarna hade färgglada kippor på huvudet och håret hade de låtit växa ut till långa sidlockar. Deras far hörde till de marockanska judar som massinvandrat till Israel under det tidiga 50-talet och som blivit Israels ”svar ta” arbetarklass, styrd av den västerländska judiska elit som byggt upp byråkratin, armén, jordbruket och industrin. Och som fått de judiska invandrarna från Mellanöstern att känna sig som andra klassens medborgare. Deras traditionella, religiösa och patriarkala livsstil passade inte in i den nya moderna judiska staten som skulle – över en natt – skapa ”nya” judar: soldater, jordbrukare, vetenskapsmän och idrottsmän, befriade från det förflutnas ”fördomar”. Just de marockanska judarna råkade extra illa ut i detta snabba kulturbyte. Deras överklass och ledare valde att åka till Frankrike, ”resten” kom till Israel. Under 50- och 60-talen var många av Israels ”problemungdomar”, kriminella och prostituerade från Marocko. Min granne hade också varit kriminell. Men nu hade han mött Gud, blivit religiös, ”återgått” som han såg det, till traditionen, till Gud, till stolthet och värdighet som förknippades med den gamla tiden. Nu hade han inte längre mindervärdes-

komplex visavi mig, utan tvärtom. Han var förmer, han var den som kunde tolka Toran och som levde i enlighet med dess bud. Det var alltså inte en tillfällighet, avgjorde jag, att hans brinnande demonstration tog plats farligt nära grinden till min trädgård.

Så levde vi nära inpå varandra i den trånga byn, men ändå så långt ifrån varandra. En avgrund skilde vår syn på moral, politik, uppfostran, estetik – you name it! – från varandra. Ändå levde vi tätt ihop och när min lille son hade kolik var det till grannens fru jag gick och frågade om råd. Våra barn lekt väl en del tillsammans på gatan, men blev aldrig nära vänner. För det var skillnaderna mellan föräldrarna för stora.

Det fanns en tolerans och en gemensam upplevelse av den första snön i Ein Karem (jag gick ut och visade ungarna hur man gjorde, de skyfflade ihop till snögubben, så jag demonstrerade den svenska snörullningstekniken) och sommarens långa och outhärdliga hetta, ”vill du ha lite vattenmelon” kunde min grannfru fråga när jag kom svettig från stan.

Men det fanns också en kunskap om att vi stod på två sidor av ett vägval och att vi inte kunde mötas där: Mina grannar ville ha en teokratisk, judisk stat som sträckte sig över de territorier där palestinierna levde. Jag ville ha en mindre, sekulär och demokratisk stat där alla fick välja sin egen Gud.

Vi levde nära inpå varandra, men ändå på ett oändligt avstånd.

Ännu längre var avståndet till de ultrareligiösa judar som levde i sina egna kvarter, där man skyltade vid huvudgatorna om att kvinnor klädda som jag, inte var välkomna i kvarteret. I de ultrareligiösa kvarter talar man ett eget språk – jiddisch – har egen kläddräkt, egna affärer, egna skolor, egna politiker, egna partier, egna organisationer. Vi kunde snudda vid varandra på gatan eller i en sjukhuskorridor eller på en buss, men mer än så berörde vi inte varandra. Vi levde i olika tidsåldrar, i olika trossystem, i sanning i olika världar.

Även palestinierna i Jerusalem lever ett eget liv, som i ett annat land. De har sina egna restauranger, affärer, skolor, bibliotek, språk, biografer, religion, parker, helgdagar. Ja, de ställer till och med sina klockor annorlunda! När Israel ändrar till sommartid, följer de den jordanska tiden!

Så levde jag i många år i en stad som så många olika människor delar och älskar. Men istället för att utnyttja de rika möjligheterna till möten och nya intryck, utesluter de olika grupperna varandra, lever i sina egna sociala och kulturella bubblor. De ser bokstavligen talat inte varandra.

Detta gäller alldeles särskilt den judiska befolkningen i Israel i sin helhet i förhållande till palestinierna på Västbanken. De två grupperna ser inte varandra, de finns inte för varandra, trots att de lever så nära inpå.

Om man frågar en invånare i, låt oss säga Partille, vilken den närmaste staden är, blir svaret självfallet; ”Göteborg”. Men ställer man en motsvarande fråga till en israel eller palestini på Västbanken, är svaret inte alls lika självklart. När Juval Portugali, professor i geo-

Foto: Menahem Kahana
Pressen

grafi vid Tel Avivs universitet, ställde frågan till en israel i bosättningen Ariel på Västbanken, kunde de från vardagsrumsfönstret se den palestinska staden Salfit. Ändå svarade den israeliske bosättaren: "Kefar-Saba" – en mer avlägsen israelisk stad som varken kunde ses från fönstret eller från någon plats i Ariel. Samma fenomen upprepade sig när frågan riktades till de palestinska grannarna. De nämnde den närmaste palestinska staden, trots att Ariel låg där, rakt framför ögonen.

Portugali undersöker i boken *Implicate relations. Society and space in the Israeli-Palestinian conflict* palestiniernas och israelernas "kognitiva kartor". Han visar att de två folken – som lever tätt inpå varandra i samma, geografiskt mycket begränsade landområde – bokstavligen talat inte "ser" varandra; "Israelerna lever i Eretz Israel (Landet Israel). Palestinierna lever i Palestina. Israelerna lever i Jerusalem, palestinierna i El-Kuds. Israelerna lever i ett hebreiskt semantiskt landskap, direkt förknippat med deras urgamla förfäder, nya myter och nuvarande hjältar. Palestinierna lever i sitt palestinska semantiska landskap, fullt av uråldriga profeter och nya hjältar, för dem känns omgivningen mycket bekant och mycket palestinsk. Dessa två grupper känner till varandra, men är inte uppmärksamma på den andra gruppens omgivningar, inte på grund av någon slags systematisk förvrängning, utan på grund av att israeler och palestinier lyder under samma sociala ordning – nationalismen. Israelernas och palestiniernas förslavning under nationalismen har medfört två olika tolkningar, två olika språk, två olika samhällen, två olika kognitiva omgivningar".

Portugali hävdar att palestinierna och israelerna är förenade likt siamesiska tvillingar i sin dyrkan av nationalismen, som han kallar den nya Molock (den bibliske

kungen som krävde blodiga barnoffer). De två folkens nationella rörelser förutsätter varandra och är intimt sammanknippade, i ett "Janusansiktets symmetri: två ansikten – sionism och palestinianism, tillhörande ett huvud – nationalismen". De två samhällena "omsluter och rymmer varandra till den grad att ingen av dem kan definieras uteslutande och oberoende av det andra."

Om nationalismen är det som hindrar ett möte mellan palestinier och israeler, vad hindrar då mötet mellan mig och min tv-brännar-granne? Vår ömsesidiga absoluta övertygelse om att vår värdbild är den rätta och den andre den falska? Är möten över våldets och den fanatiska övertygelsens gränser möjligt? Kan de bli verkligt fruktbara?

De frågorna ställs med sällsynt ömhet och uppriktighet i filmen *Löften*. Där får man bevittna hur mycket unga palestinier och israeler möts, hur de rabblar sina föräldrars övertygelser och åsikter, men hur masken faller och de tvekan och sårbara famlar sig fram till ett verkligt möte, bakom åsikterna. Och hur dessa ungdomar, två år senare, hårdnat och blivit grövre, samtidigt och i takt med det hårdnade politiska läget.

Att öppna sig för den andres värld kräver – när de politiska och kulturella skillnaderna är skarpa – ett väldigt tålmod och en stor ödmjukhet. I filmen *Löften* glimmar det till ibland och vi ser ljuset i barnens ögon. Hur det tänds och det släcks. Med sin sorgsna men ärliga ton påminner oss filmen om att vi ständigt måste våga tända det ljuset. Igen och igen. Även när omständigheterna hårdnar och mötet verkar helt omöjligt.

Löften distribueras av FilmCentrum.

Se även filmhandledning i detta nummer av Zoom.

Anita Goldman är författare samt krönikör i Aftonbladet